

БІЗНЕС-ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМЦЯ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

На основі узагальнення досвіду забезпечення зовнішньою економічною інформацією фермерських господарств США обґрунтовано необхідність інноваційного удосконалення методичних підходів до формування ефективної системи бізнес-інформації для суб'єктів аграрного бізнесу в Україні.

Постановка проблеми

Управління інноваційним розвитком господарського формування безпосередньо пов'язане з перетворенням інформації у знання, оскільки передбачає прогнозування образу майбутніх результатів. Досягаючи певного результату інноваційної діяльності, суб'єкти господарювання отримують можливість впроваджувати результати дослідження на різних об'єктах управління. Накопичену інформацію щодо інноваційного потенціалу можна зіставляти, комбінувати, проектувати різноманітні альтернативні рішення для різних умов та критеріїв формування інноваційних програм, проектів, альтернативних управлінських рішень.

Світовий досвід свідчить, що ефективна інформація є незаперечним двигуном розвитку агропромислового виробництва. Вітчизняна ж система інформаційного забезпечення потребує інноваційного оновлення та наукового осмислення проблем ефективності бізнес-інформації для суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Аналіз останніх досліджень.

Суспільство все частіше зосереджується на думці, що матеріальні вигоди наразі необхідно розглядати в аспекті їхньої інноваційної сутності, а ефективність виробленої продукції визначається ціннісною зосередженою в ній інформації [1–6]. Сучасні інформаційні технології управління аграрними підприємствами також зазнають інноваційних змін. Однак, чітко не усвідомлені можливості інноваційних підходів у процесі формування системи бізнес-інформації для малого і середнього агробізнесу.

Мета статті: на основі узагальнення досвіду забезпечення зовнішньою економічною інформацією фермерських господарств США обґрунтувати інноваційні науково-методичні підходи щодо формування ефективної системи бізнес-інформації для суб'єктів аграрного бізнесу в Україні.

Об'єкт і методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес формування системи бізнес-інформації щодо виробничо-економічної діяльності фермерських господарств в Україні і США. У процесі дослідження застосовано методи і прийоми економічного аналізу: абстрактно-логічний, статистико-економічний, порівняння.

Результати дослідження

"Інновацією" сучасні науковці вважають кінцевий результат інноваційної діяльності, реалізований на ринку у вигляді нового або вдосконаленого продукту, технологічного процесу, використовуваного у практичній діяльності, а "інноваційною діяльністю" – "процес, спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт (процес), реалізований на ринку, що використовується у практичній діяльності, а також пов'язані з ним додаткові дослідження і розробки" [7].

Організація і управління новим бізнесом повністю залежать від швидкості та якості отриманої інформації. Відповідно до чинного законодавства, для розвитку підприємництва в Україні створена інфраструктура інформаційного забезпечення, яку в 2010 році представляли 440 бізнес-центрів, 70 бізнес-інкубаторів, 41 технопарк, 795 лізингових центрів, 3168 інвестиційно-інноваційних фондів і компаній, 3157 інформаційно-консультаційних організацій, 252 фонди підтримки підприємництва, зокрема 98 регіональних, з них 34 – створених за ініціативою Українського фонду підтримки підприємництва [8]. Діє також система Державної статистичної служби. Всі ці структури формують свої інформаційні системи із вузькопрофільною, спеціалізованою інформацією. Залежно від запитів державних служб, інформація класифікується, формалізується, узагальнюється. Проте, різні джерела інформації завжди неоднорідні і їх складно порівнювати [8].

У 2011 році в Україні налічувалося 42 тис. фермерських господарств, у власності і користуванні яких знаходилося 4,3 млн га сільгоспугідь, з них 4,2 млн га рілля. Середній розмір фермерських наділів у 2010 р., порівняно з 2009 р., збільшився на 0,7 га і склав 103,3 га. Площі земельних угідь розширилися як за рахунок укрупнення самих господарств, так і за рахунок оренди земельних ділянок. Орендовані землі склали 79,9 % загальної площі землі, що знаходиться у користуванні. Чистий дохід від реалізації продукції і послуг аграрних підприємств України у 2010 році становив 81165 млн грн, зокрема фермерських господарств – 10789 млн. грн. Загальний прибуток агроформувань дорівнював 14178 млн грн, а рентабельність виробництва – 21 %, зокрема у фермерських господарствах – 2626 млн грн і 32%, відповідно. Виручка фермерських господарств від реалізації продукції тваринництва становила лише 7 %.

Частка фермерських господарств, якими керували жінки, складала 18,5 % (7623 одиниці) від загальної кількості. На площі 662 тис. га земельних угідь (або 15,4 %) ними одержано чистий дохід у сумі 1418 млн грн, при цьому, рівень рентабельності виробництва дорівнював 30 %. Понад 92 % виручки жіночих господарств отримано від реалізації продукції рослинництва.

Державна підтримка сільськогосподарських підприємств у 2011 році становила 4608 млн грн, зокрема фермерських господарств – 448 млн грн, з них: за рахунок бюджетних дотацій – 1316 і 93 млн грн; податку на додану вартість – 3292 і 366 млн грн, відповідно [9].

Можна поглиблювати аналіз діяльності фермерських господарств за наданими Держкомстатом економічними показниками, досліджуючи їх в

динаміці, за регіонами та видами продукції, класифікаційними ознаками. Безумовно, така інформація дуже цінна, але недостатня для фермерів-початківців та інших суб'єктів малого бізнесу, оскільки не задовольняє потреби у діловому її наповненні – вона дуже укрупнена і за спектром показників може бути корисна лише державним службам управління як основа для складання звітів, аналітичних прогнозів і публікацій у засобах масової інформації. Світовий досвід свідчить, що якісною бізнес-інформацією фермерські господарства має забезпечувати держава, яка несе основні витрати і спонукає свої відомства відбирати і накопичувати інформацію [10]. У свою чергу, швидкість передачі і отримання інформації залежить від рівня інформатизації, яку українське законодавство тлумачить "як сукупність взаємозв'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційного попиту громадян і суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів й інформаційних технологій, сформованих на основі застосування сучасної обчислювальної і комунікаційної техніки" [11].

За минуле десятиліття потреби населення в інформаційному забезпеченні збільшувалися швидкими темпами, що сприяло активному розвитку комп'ютерних технологій і мережі мобільного зв'язку. Передача великих масивів ділової інформації через мережу Інтернет і, в той же час, активний розвиток самої мережі в Україні бере початок з 2006 року. Вже у 2009 році користувачі заплатили за доступ до всесвітньої павутини 2,8 млрд грн, що в 2,7 раза більше ніж у 2006 році. Серед підприємств малого бізнесу в 2006–2009 роках найефективніше забезпечували себе інформаційною технікою й технологіями підприємства торгівлі і обслуговування, у 2009 році на ці цілі ними витрачено 183,1 млн грн; витрати промислових підприємств склали 41,2 млн грн. Повільними темпами розвивалася технічна база інформатизації малих аграрних формувань, але рівень витрат на інформатизацію все ж таки зріс до 71 %. На придбання обчислювальної техніки в 2009 році малі агроформування витратили 2,1 млн грн, що на 30,7 % менше ніж у 2006 році. Витрати на оплату інформаційних послуг збільшилися на 37 % і склали 3,6 млн грн (табл. 1).

Середні витрати на інформатизацію одного малого підприємства у сільському господарстві в 2009 році становили лише 133 грн, тоді як у промисловості, будівництві і торгівлі вони коливалися від 1,5 до 2,3 тис. грн. Це свідчить про те, що комп'ютерну техніку сільські підприємці фактично не обновлювали, інформацію з мережі Інтернет в управлінні майже не використовували, тобто фактично були позбавлені швидкого доступу до ділової інформації. На противагу українським фермерам, 90 % малих ферм США мають доступ до ділової інформації через всесвітню павутину, з них понад 50 % – за рахунок державної підтримки [12].

Таблиця 1. Основні показники ефективності господарювання та витрати на інформатизацію суб'єктів малого підприємництва за видами економічної діяльності

Рік	Кількість суб'єктів малого підприємства, тис. од.	Обсяги реалізованої продукції малих підприємств (робіт, послуг), млн грн	Фінансовий результат (сальдо), чистий прибуток (збитки), млн грн	Рентабельність усієї діяльності малих підприємств, %	Витрати на інформатизацію – усього, млн грн	У тому числі витрати на					
						програмне забезпечення		обчислювальну техніку		оплату послуг сторонніх підприємств у сфері інформації	
						млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Усього											
2006	2351,17	479250,6	2709,3	1,1	656,9	73,7	11,2	305,7	46,5	277,5	42,2
2007	2616,8	593030,6	2624,1	0,7	816,2	89,4	11,0	379,9	46,5	346,9	42,5
2008	2824,1	701635,0	-41203,1	-7,6	862,6	86,4	10,0	342,5	39,7	433,7	50,3
2009	3050,1	657643,6	-25438,6	-4,8	836,3	183,7	22,0	266,9	31,9	385,7	46,1
У тому числі:											
сільське господарство, мисливство, лісове господарство											
2006	101,1	7668,0	138,4	1,9	3,5	0,4	11,4	2,3	65,7	0,8	22,9
2007	73,8	10674,6	820,9	9,1	6,0	0,6	10,0	3,7	61,7	1,7	28,3
2008	87,3	18241,2	515,7	3,3	5,4	0,6	11,1	3,0	55,6	1,8	33,3
2009	95,8	21613,2	435,2	2,4	6,0	0,3	5,0	2,1	35,0	3,6	60,0
промисловість											
2006	109,8	42174,1	37,1	0,1	61,6	7,5	12,2	27,5	44,6	26,6	43,2

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2007	133,8	52186,7	-280,7	-0,5	55,7	7,8	14,0	32,5	58,3	15,4	27,6
2008	156,3	63977,1	-2695,2	-4,9	49,1	4,5	9,2	27,8	56,6	16,8	34,2
2009	175,8	61632,7	-2065,1	-4,1	41,2	7,3	17,7	17,6	42,7	16,3	39,6
будівництво											
2006	41,2	34026,8	-217,0	-0,7	34,0	6,6	19,4	19,7	57,9	7,7	22,6
2007	57,0	51000,6	-998,4	-2,0	58,2	9,1	15,6	29,5	50,7	19,6	33,7
2008	73,2	48977,3	-7371,7	-11,7	45,0	5,7	12,7	29,4	65,3	9,9	22,0
2009	79,1	39145,9	-2605,6	-5,7	28,6	3,9	13,6	12,4	43,4	12,3	43,0
торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку											
2006	1424,6	320618,7	150,9	0,2	181,2	19,1	10,5	96,4	53,2	65,7	36,3
2007	1537,8	374795,3	209,1	0,3	201,2	17,1	8,5	109,2	54,3	74,9	37,2
2008	1641,0	440415,0	-12640,2	-9,4	198,7	18,4	9,3	92,3	46,5	88,0	44,3
2009	1745,3	404534,1	-7930,2	-6,9	183,1	20,3	11,1	80,6	44,0	82,2	44,9

Джерело: складено заданими Держкомстату України з урахуванням фермерських господарств та статистичної інформації по фізичних особах-підприємцях [9].

Як показує досвід країн з розвиненою ринковою економікою, проблеми інформаційного забезпечення малого аграрного бізнесу ретельно вивчаються, інноваційно удосконалюються методологічні підходи до збору і обробки статистичної інформації. Зокрема, багатокомпонентний аналіз результатів сільськогосподарського перепису Сполучених Штатів Америки (*The Census of Agriculture Report*), який вважається основним джерелом відомостей про фермерські господарства у країні і проводиться один раз на п'ять років, оцінює діяльність фермерів за допомогою групування усіх ферм за класифікаційними ознаками:

1) розміром землекористування; 2) обсягами доходів (виручки); 3) типом організації господарства; 4) гендерною ознакою; 5) віком керівника ферми; 6) правом власності на землю; 7) умовами доступу до мережі Інтернет та ін. Звіт за результатами останнього перепису, що був опублікований у 2009 році, був доповнений інноваційним методичним інструментарієм оцінки розмірів державних виплат (субсидій, доплат та ін.) за усіма класифікаційними ознаками, а фермери отримали можливість планувати фінансові витрати й прогнозувати розширення своєї діяльності (табл. 2).

Таблиця 2. Інформаційне забезпечення фермерських господарств США через мережу Інтернет

Характеристика фермерського господарства	Доступ до Інтернету		Високошвидкісний Інтернет	
	кількість ферм. од.	частка у загальній кількості ферм, %	кількість ферм. од.	частка у загальній кількості ферм, %
1	2	3	4	5
Фермерські господарства, що мають доступ до мережі Інтернет – усього	1246723	57,0	726700	33,0
З них малі фермерські господарства	1049725	47,6	594594	26,9
у т.ч.: з обмеженим ресурсним потенціалом (виручка менше 100 тис. дол. на рік і загальний дохід власника менше 20 тис. дол.)	125182	5,7	65820	2,9
З виручкою від реалізації сільгосппродукції від 100 до 249,9 тис. дол. на рік	924543	41,9	528774	24,0
Великі сімейні з виручкою від 250 до 499 тис. дол. на рік	62654	2,8	39204	1,8
Дуже великі сімейні з виручкою понад 500 тис. дол. на рік	80140	3,6	55262	2,5
Несімейні (корпорації або з найманими менеджерами)	54204	2,5	37640	1,7

Закінчення таблиці 2

Ферми за типом власності: повне володіння	810361	36,8	467882	21,2
часткове володіння	349400	15,8	201779	9,2
оренда	86962	3,9	57039	2,6
Ферми, якими керують жінки	168280	7,6	98892	4,5
Вік фермера, років:				
до 25	3683	0,2	2268	0,1
від 25 до 34	40015	1,8	24573	1,1
від 35 до 44	116888	5,3	69203	3,1
від 45 до 54	229639	10,4	136410	6,2
від 55 до 64	191109	8,7	112116	5,1
понад 65	108114	4,9	62721	2,8

Джерело: сформовано за даними The Census of Agriculture Report, 2007 [12].

Цікаві інноваційні рішення стосуються також методики оцінки рівня інформатизації та інтерактивного забезпечення фермерів. Результати сільськогосподарського перепису показали, що у 2007–2009 рр. у США налічувалося понад 2,2 млн фермерських господарств різної величини і форм власності, з них 90 % – користувачі мережею Інтернет, зокрема: 57 % ферм мають традиційне з'єднання зі світовою павутиною; 33 % – користувачі високошвидкісного зв'язку. Три чверті всіх інтернет-користувачів – це малі формування, з них 26,9 % – користувачі високошвидкісного Інтернету. Більше половини всіх ферм, які підключені до всесвітньої павутини, знаходяться у повному володінні менеджерів ферм, з них 21,2 % – до високошвидкісного з'єднання. Серед власників ферм найчисленнішою віковою групою Інтернет-користувачів є фермери від 45 до 64 років. Отже, наймасовішою групою споживачів інформації є малі фермерські господарства. Слід зазначити, що, згідно із законодавством США, до малих формувань належать ферми з рівнем доходу, що не перевищує 249,9 тис. дол. на рік. Біля 80 % малих ферм отримують доходи завдяки державній фінансовій підтримці.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Існуючий наразі в Україні методологічний інструментарій і відповідно оціночні показники принципово відрізняються від систем економічно розвинених країн США, Канади, Євросоюзу, Росії, що робить неможливим їх порівняння, ускладнює прогнозування і формування стратегій розвитку. За результатами досліджень, доходимо висновку, що вітчизняна інформаційна система про стан малого підприємництва потребує інноваційного оновлення та методологічної модернізації, відповідно до умов і потреб сучасного бізнес-середовища. Водночас, розвиток малого аграрного бізнесу неможливий без організації потужного інформаційного супроводу, що охоплюватиме усі виробничо-економічні процеси діяльності економічних суб'єктів. Основні

елементи інфраструктури такого інформаційного забезпечення у країні вже сформовані, але вимагають перегляду традиційних методичних підходів, їхнього інноваційного удосконалення та формування інтерактивних механізмів.

Зокрема, необхідне усвідомлення, що інформаційне забезпечення – це не лише наявність засобів комп'ютерної техніки, зв'язку, програмного забезпечення й послуг з їх обслуговування, це цілісна інформаційна система, яка має вирішувати завдання пошуку, збирання, відсіювання, класифікації, структуризації, автоматизованої обробки і, в кінцевому рахунку, реалізації релевантної інформації для задоволення конкретних запитів суб'єктів господарювання через мережу Інтернет, що потребує подальших досліджень.

Література

1. Дятлов С. Информационные основы экономических отношений / С. Дятлов // Гуманитарные науки. – 1998. – № 2. – С. 25–34.
2. Мельянцева В. Информационная революция – феномен "новой экономики" / В. Мельянцева // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 2. – С. 3–10.
3. Цвелев Р. Метаморфозы индустриальной экономики: проблемы экономических измерений / Р. Цвелев // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 2. – С. 11–19.
4. Евтух А. Т. Информационная эпоха и актуальные проблемы экономики / А. Т. Евтух // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 12 (42). – С. 5–16.
5. Єрмошенко М. М. Шляхи розвитку інформаційного маркетингу в Україні / М. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 9. – С. 20–23.
6. Лем С. Сумма технологии / С. Лем. – М. : АСТ, 2002. – 41 с.
7. Соколов Ю. А. Финансовая безопасность экономических систем / Ю. А. Соколов. – М. : Анкил. – 2010. – 264 с.
8. Офіційний сайт Держкомпідприємництва України. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/>
9. Основні економічні показники виробництва сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах за 2010 рік / Бюлетень Держстат України. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Панцов А. Г. Особливості інформаційного забезпечення АПК за кордоном / А. Г. Панцов // АПК: економіка, управління. – 2009. – № 3. – С. 84–87.
11. Про Національну програму інформатизації: Закон України / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua/>
12. The Census of Agriculture Report / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.agcensus.usda.gov/index.php>